

# Mijn Leider, mijn Vriend!

## De verhouding Staf de Clercq – Thomas de Backer tijdens het interbellum

Gui van Gorp

Beiden onderwijzers en afkomstig uit een landelijke regio. De een uit de vlek Sint-Pieters-Kapelle op de taalgrens, de ander uit ‘het schoon en eerlijk dorp Mol’ op de rijksgrens waarvan het centraal bestuur meer dan een eeuw lang graag een cultuurgrens zou gemaakt hebben. Beiden oud-strijders ook. De acht jaar oudere en gehuwde De Clercq als dienstplichtige vanaf 4 augustus 1914, de ander als (enthousiaste) vrijwilliger naar het Belgisch leger aan de IJzer vertrokken. Alle twee na de ontnuchterende ervaringen aan het front en de beschamende behandeling der Nederlandstaligen daar naar de heimat teruggekeerd met een vuurvaste Vlaams-nationale overtuiging die ze niet meer konden en wilden voor zich houden. Hun oorlogservaringen hadden van beiden overigens ook doordesemde pacifisten gemaakt... Het is meer dan verleidelijk om tussen Staf de Clercq en Thomas de Backer vooral de parallellen en overeenkomsten te beklemtonen om ze dan – op die vrij wankelende basis aangedikt met nog wat vage verhalen c.q. sentimentele mythes – tot trouwe kameraden of zelfs dikke vrienden te bombarderen. Maar tussen ‘het spekbuike, levenslustige Brabant en de zandige, mijmerende Kempen’ - om het met de woorden van Felix Timmermans te zeggen zonder daarmee deze etiketten te willen bevestigen – waren en zijn er nogal wat verschillen. Net zo goed als tussen de ene en de andere onderwijzer of leraar! Bovendien hoeft men toch geen groot of onverbeterlijk cynicus te zijn om de vraag te stellen: kan er waarachtige vriendschap bestaan en bloeien tussen tenoren van dezelfde politieke fractie of partij?

### Kempenaar

Thomas Antonius Nathalie de Backer werd op 3 april 1892 geboren uit een niet onbemiddelde middenstandsfamilie die graag haar rol speelde in het plaatselijke sociale en culturele leven<sup>1</sup>. Hij studeerde aan het jezuïetencollege

---

<sup>1</sup> Voor deze bijdrage werd in hoofdzaak onze eigen licentiaatsverhandeling **Thomas de Backer en de Katholieke Vlaamsche Volkspartij in het arrondissement Turnhout tot 1932. Bijdrage tot de geschiedenis van de Vlaamse Beweging in de Kempen**, Leuven, 1981 gebruikt en die van Beatrijs VERHAERT, **De Turnhoutse Vlaams-nationale organisatie onder leiding van Thomas Debacker gedurende de vooroorlogse VNV-periode (1933-1940)**, Leuven, 1977. Beide werkstukken vertonen ondertussen nogal wat feilen en hiaten. Wij werken momenteel aan een uitvoerige biografie van De Backer.

van Aalst en de normaalschool in Malonne (bij Namen). In de vakantie van 1909 was hij in zijn geboortedorp medestichter en eerst schatbewaarder, later ondervoorzitter van de studentengilde Vlaamsch en Volksch. Drie jaar later werd hij benoemd aan de gemeenteschool van Mol en voorzitter van de plaatselijke kring van het Christelijk Onderwijzersverbond (COV). Als organisator van Guldensporenvieringen en veelgevraagd redenaar werd hij medewerker en vanaf februari 1914 bestuurslid van de Katholieke Vlaamsche Arrondissementsbond die actief deelnam aan de campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Tijdens de Duitse bezetting, rond Pasen 1916 slaagde hij erin de elektrische draadversperring aan de Nederlandse grens over te steken en meldde zich als vrijwilliger voor het IJzerfront. Hij bracht het tot wachtmeester (sergeant) bij de rijdende artillerie. Tot bewijs van het tegendeel gaan we ervan uit dat De Clercq en De Backer elkaar voor de Eerste Wereldoorlog nooit ontmoetten. Leo Wouters – die naar het einde van de jaren '20 de rechterhand van De Backer zou worden in de Zuiderkempen – verklaarde ons met stelligheid dat er aan het front wel contact tussen beiden moet geweest zijn<sup>2</sup>.

Eind 1918 was De Backer terug thuis en reppen de schaarse bronnen waarover we beschikken niet meteen over enige openbare en/of politiek gekleurde activiteit. We moeten wachten tot een vergadering van de studentengilde van 12 september 1919 eer we hem weer horen – en hoe! Met een verwijzing naar de Houthakkers van de Orne en de Belgische strafcompagnie op het Franse eilandje Cézembre verweet hij de regering (maar uitdrukkelijk niet koning Albert) weerbarstig te zijn en de Vlamingen hun recht te miskennen. Hij was duidelijk niet de enige wiens overtuiging harder en bitsiger geworden was, getuige 'de storm van toejuichingen' die losbrak na dit oratorisch vertoon. Maar voorlopig dus (nog) geen spoor van enig engagement in het VOS en nog minder in het Katholiek Vlaamsch Verbond dat een half jaar vroeger – op zondag 13 april – al 'de vlaamsche leiders uit de Kempen en allen die het goed meenen met "in Vlaanderen Vlaamsch"' naar Herentals had geroepen. Maar misschien had de verslaggever van het Turnhoutse weekblad *De Kempenaar* tussen de schaarse katholieke politici en 'eenige tientallen onderwijzers, dokters en anderen, ook eenige militairen, hoog-studenten van Leuven' Thomas de Backer niet herkend? We kunnen ons nauwelijks voorstellen dat hij daar niet aanwezig zou geweest zijn. Pas in 1925<sup>3</sup> vernemen we dat de VOS-

---

<sup>2</sup> Verklaring Leo Wouters aan GvG, op 17.I.1979. Wellicht had hij dit uit de eerste hand – dus van De Backer zelf – vernomen. Ook de latere stichter van VOS, dokter Jef Verduyn, en Cyriel Verschaeve leerde De Backer er min of meer persoonlijk kennen.

<sup>3</sup> *De Vlaamsche Week*, 28.VI.1925, p. 1-2.

afdeling in Mol door hem werd gesticht en dat hij tweemaal achtereenvolgend tot voorzitter ervan werd gekozen.

### **Kandidaat der Frontpartij?**

Een paar maanden later reeds rijst een volgend vraagteken. Bij het naderen der parlementsverkiezingen van 16 november 1919 – de allereerste op basis van het op doortastende wijze ingevoerde Algemeen Enkelvoudig Stemrecht (voor alle mannen boven de 21 jaar) – werd door alle partijen ijverig naar de stemmen van de oud-strijders en hun verwanten gehengeld. In het arrondissement Turnhout was de verkiezingscampagne niet alleen vrij kort, ze was ook niet bijzonder heftig: de katholieke partij en pers beperkten er zich toe het Vlaamsche Front (met mr. Jozef Strijckers als lijsttrekker) te negeren. En dat is jammer want zo ontberen we een mogelijk materieel bewijs of ‘De Backer met de Fronters den kiesstrijd leidde’, zoals *De Kempenaar* in november 1921 zou schrijven. Was het wellicht alleen maar een loze bewering, een middel om een politiek tegenstander zo mogelijk nog afschrikwekkender dan hij al was voor te stellen bij het eigen publiek?

De onbetwiste leider van de katholieke flaminganten was in de naoorlogse herstelperiode de Antwerpse volksvertegenwoordiger Frans van Cauwelaert, die langzamerhand aan een hechte Vlaamse belangengroep timmerde in de schoot der katholieke partij. Voor hem en zijn medestanders waren het dagblad *De Standaard*, de Katholieke Vlaamsche Kamergroep en de Katholieke Vlaamsche Landsbond de voornaamste middelen om hun wil door te drukken. Zo slaagden zij erin hun programma in dat van de katholieke partij te doen opnemen en dit naarmate de christendemocratische fractie – die grotendeels Vlaamsgezind was – toonaangevend werd. Maar in de Kempen roerde er (nog) niet veel en ook van De Backer vernemen we weinig tot niets. Afgezien van het geïmproviseerd betoog voor de Molse studenten zien we zijn eerste openlijk optreden na de oorlog ter gelegenheid van de inhuldiging en wijding van de vlag van het VOS in Rijkevorsel op 8 augustus 1920. Zelfde scenario veertien dagen later in Meer, in de Noorderkempen. Daarmee begint een onregelmatige maar lange serie die Arthur de Bruyne (in 1971) terecht deed schrijven: ‘Zou er in de Kempen wel één VOS-afdeling opgericht zijn, één VOS-vlag overhandigd zonder Thomas de Backer als spreker?’<sup>4</sup>

---

<sup>4</sup> E. DE V., **Thomas de Backer. Vlaams-nationaal voorman in de Kempen**, in: *t Pallieterke*, 23.XII.1971, p. 7.

Als De Backer in 1919 al een passage in het Vlaamsche Front gekend heeft, is deze alleszins erg kortstondig geweest want in het najaar van 1920 spreekt hij tegen de 'woelmakers en nationalistes der Frontpartij' en is Van Cauwelaert voor hem ondubbelzinnig 'den leider der katholieke Vlaamsche jeugd der Kempen'<sup>5</sup>. Samen met de latere christendemocratische burgemeester van Turnhout Alfons van Hoeck en de Vlaams-nationale agitator Ward Hermans (ook uit Turnhout) stond hij in die periode zij aan zij in de strijd tegen het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920. Met hen engageerde hij zich ook in de – succesvolle - acties 'ten voordele van amnestie of kwijtschelding voor de thans nog gekerkerde oudstrijders'. En op 20 november 1921 waren er opnieuw parlementsverkiezingen welke zich voor de ambitieuze Thomas de Backer hoopvol aankondigden maar uiteindelijk met een sisser afliepen.

### **De eerste poging mislukt**

Zoals elders werd ook door de Katholieke Associatie van (het arrondissement) Turnhout enkele weken voordien de standenvetegenwoordiging ingevoerd. Voor de (strijd)plaats van vierde effectieve kandidaat moest er gepolld worden tussen De Backer en Gabriel Naets, de tweede zoon van de in de Zuiderkempen erg invloedrijke oud-senator Auguste Naets, uit Westerlo<sup>6</sup>. De Backer haalde het en kreeg meteen ook de plaats van eerste opvolger. Maar net als elders in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en Limburg en in Brussel kreeg deze lijst (die het programma van de Katholieke Vlaamsche Kamergroep als kiesplatform had) af te rekenen met een scheurlijst van conservatieve, belgicistische en sterk antisocialistische inslag<sup>7</sup>. Deze crisis in de katholieke gelederen gaf aanleiding tot veel gekrakeel in de regionale en landelijke pers, de publicatie van nogal wat kwaadaardige gelegenheidsdrukketjes en een aantal incidenten die niet zelden getuigden van persoonlijke en kleinzielige rancune. Een en ander had als gevolg dat De Backer – ondanks een respectabel aantal voorkeurstemmen<sup>8</sup> - niet verkozen was. Door het spel van de apparentering verloor de liberaal Alfons Homans uit Meerhout zijn zetel aan de

---

<sup>5</sup> Bij de stichting van een Katholieke Studiekring (die aansloot bij het Vlaamsch Verbond) in Mol. Verslag in het *Aankondigingsblad*, 10.X.1920, p. 2.

<sup>6</sup> Dokter Auguste Naets was rentmeester van de familie De Merode. Gabriel werd in 1924 notaris en volgde hem in die functie op.

<sup>7</sup> In Antwerpen resulteerde dit in het electoraal conflict Van Cauwelaert/Paul Segers, die minister van Staat was en net daarvoor de duimen had moeten leggen tegen Van Cauwelaert in de strijd om de burgemeesterssjerp van de Scheldestad. In de Turnhoutse Kempen stond Louis Boone aan het hoofd van deze lijst.

<sup>8</sup> Alleen Fons van Hoeck (1985) haalde in het arrondissement Turnhout meer voorkeurstemmen dan De Backer (1210).

scheurmaker Louis Boone<sup>9</sup>. De katholieke partij mocht dus niet klagen met deze uitslag...

Met het oog op een volgende kans werden vanaf het voorjaar van 1922 de activiteiten en publieke optredens van een teleurgestelde De Backer nog veelvuldiger en intensiever dan voorheen, al moesten die zich omwille van zijn lesopdracht als onderwijzer grotendeels beperken tot de zondagen. Maar terwijl er steeds vrijmoediger werd gepleit voor amnestie voor de gestrafte activisten en de tegenstellingen tussen de zogeheten minimalisten en de Vlaams-nationalisten zich begonnen te verharderen, zien we De Backer zich nog steeds kamerbreed scharen achter de strategie van Van Cauwelaert. En hoewel hij in 1921 officieel kandidaat voor de boeren was geweest, kende hij ook zeker zo goed zijn weg in de Kristen Werkliedenbond en was in die middens een vaak gevraagd en gewaardeerd spreker en debater. Het steeds weerkerend dubbelthema daarbij was de Vlaamse zaak gekoppeld aan een expliciet beleden pacifisme.

### **Engagement in de Katholieke Vlaamsche Landsbond**

In het voorjaar van 1924 eiste de jongere garde van de Turnhoutse KVL – bij monde van De Backer – de vrijheid en ruimte binnen de landsbond ‘om meer “radikaler” gedachten op vlaamsch gebied te mogen voorstaan’. Dat bezorgde hem een plaats in het nieuw voorlopig bestuur, onmiddellijk na Alfons van Hoeck die door zijn drukke bezigheden als volksvertegenwoordiger en gemeenteraadslid van Turnhout de arrondissementele KVL-afdeling zo goed als in handen van De Backer liet. Diens plannen waren bijzonder ambitieus: met steun van de andere katholieke verenigingen in elke gemeente een KVL-afdeling oprichten. Maar al snel viel alles gewoon stil. Had de onstuimige De Backer de organisatie te snel en te opzichtig naar zijn hand willen zetten en wilden de meer bezadigde plaatselijke elementen – duidelijk in eenklank met het hoofdbestuur! - nu niet meer meemarcheren? Van De Backer én van enige KVL-werking alleszins geen spoor meer, tenzij als luid toegejuicht feestredenaar op het kantonnaal Guldensporenfeest op 20 juli in Herselt. Het zal hem in zijn toenemende frustratie nauwelijks getroost hebben...

### **Opnieuw katholiek kandidaat?**

---

<sup>9</sup> Gui VAN GORP, art. **HOMANS, Theodoor (eigenlijk Alfons T.)**, in: **Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging**, dl. II, p. 1459.

In het najaar van 1924 heerste er in de Kempen al duidelijk een pre-electorale stemming en begon het De Backer te dagen dat ook in de katholieke partij niet iedereen op dezelfde radicale flamingantische lijn stond die de zijne was. De openlijke en meer verdoken tegenstand tegen zijn persoon en zijn bedoelingen werd manifest. Omdat de KVL hem binnen de katholieke partij geen onvoldoende stevige basis kon verschaffen om hem op korte termijn een politiek mandaat te bezorgen, nam hij in december ontslag als arrondissementeel voorzitter. Enkele jongelui uit Hoogstraten (Jos Strijckers), Mol (Gerard Gepts) en Herenthout (Arthur Heylen) volgden hem en stuwden hem tegelijkertijd in de richting van het Vlaamsche Front. Zomaar de lijst der Frontpartij trekken, was voor De Backer beslist een brug te ver. Hij kende de Kempense mentaliteit beter als geen ander en daar braadde de vrijzinnige Antwerpse haring niet! Het werd dan – in februari 1925 - een eigen politieke formatie: de Katholieke Vlaamsche Volkspartij<sup>10</sup>. Verder dan een apparentering met de Antwerpse Frontpartij van Herman Vos wilde De Backer niet (mee)marcheren.

## **Verkozen!**

Uiteraard werd op de poll van 8 maart in Turnhout Thomas de Backer als kopman aangeduid door een weinig indrukwekkend twintigtal leden, vooral studenten en onderwijzers. Het moddergevecht kon nu beginnen! De katholieke weekbladen, het provinciaal COV, vroegere vrienden en medestanders bekampten hem nu om ter hardst. Vooral het religieus element werd uitgespeeld zodat De Backer op de vooravond van de verkiezingen Hermans Vos op een meeting in Turnhout expliciet liet verklaren: 'Ik ben nooit vrijdenker geweest en mijn kinderen worden katholiek opgevoed'. De uitslag van de verkiezingsdag op 5 april was een aangename verrassing: de KVV werd derde, haalde arrondissementeel 12,75 % van de stemmen en met het stemmenoverschot van Antwerpen erbij was De Backer verkozen! Herman Vos was ook opgetogen en typeerde hem (in een brief aan Pieter Geyl) als volgt: 'Een onderwijzer, oud-strijder die verleden verkiezing op de lijst Van Cauwelaert stond, komt er bij (...). De Backer is een zeer bruikbare kracht, ook en vooral als landelijk propagandist. Hij heeft een zeer grote invloed in het Turnhoutsche, de dorpsonderwijzers staan in blok achter hem en dat wil bijna zooveel zeggen als de macht van de priesters'<sup>11</sup>.

---

<sup>10</sup> Dit is met voorsprong de meest gebruikte benaming. De kandidatenlijst die op 18 maart op de rechtbank van Eerst Aanleg in Turnhout werd gedeponereerd heette 'christene volkspartij voor Vlaanderen'.

<sup>11</sup> **Geyl en Vlaanderen. Uit het archief van prof. dr. P. Geyl. Brieven en notities 1911-1966**, uitg. P. VAN HEES en A.W. WILLEMSSEN, dl. I, p. 266-267.

## Aarzelende eerste stappen

Voortgestuwd door de gebeurtenissen en de uitslag kwam het er nu voor De Backer op aan een politieke basis te scheppen voor zichzelf en zijn medestanders. De pijlers daarvan waren: Vlaamse strijd en sociale ontvoogding. Zelf begon hij onmiddellijk met dienstbetoon terwijl de Turnhoutse papierfabrikant Jan van Mierlo voor hem een weekblad uit de grond stampte. Niet toevallig op 11 juli 1925 verscheen het eerste nummer van *De Nieuwe Kempen*<sup>12</sup>. Het bezit van een eigen orgaan was van primordiaal belang om de aanvallen van de katholieke pers te kunnen pareren. Zo had *De Kempenaar*<sup>13</sup> hem fel aangevallen omwille van zijn toespraak op de Vlaams-nationale landdag in Kester op 3 mei<sup>14</sup>. Daar werd Herman Vos begroet als ‘de eerste Activist in de Kamer’. En De Backer sprak er ‘heftig, zoals hij gewoon is, en in dat midden past: Thomas gaat amnestie eischen, en dat zal zijn eerste daad zijn in de Kamers. Verder gaat hij strijden voor Vlaamsche regimenten, en liefst van al voor geen regimenten, en als de regimenten weggecijferd zijn dan dondert Thomas: en dan zelfbestuur voor Vlaanderen al vloog het al aan spaanders!’

Die stellingname leverde hem vanwege het zeer behoudsgezinde Turnhoutse weekblad de benamingen ‘frontman en volbloed revolutionair’ op. Maar de eerste daad van de parlementaire neofiet op 22 mei was zich onthouden toen gestemd werd over het vertrouwen voor het (doodgeboren) homogeen katholiek kabinet Van de Vyvere! Bij het begin der zitting had hij overigens willen plaats nemen op de katholieke banken. Slechts op persoonlijk aandringen van De Clercq – die optrad als fractievoorzitter – kwam hij zich voegen bij de verkozenen der Frontpartij. Zozeer beschouwde hij zich als een katholiek mandataris, min of meer toevallig verkozen op een andere lijst. Vanuit katholieke hoek werd ook geschreven over hun 79<sup>ste</sup> verkozene en

---

<sup>12</sup> Het blad (vanaf 1926 met acht pagina’s) verscheen elke week op zaterdag en de ondertitel luidde: ‘Katholiek Vlaamsch Volksblad. Voor God, Volk en Vlaanderen.’ Na Van Mierlo was de Turnhoutse arts Laurent Spaenenborgh de voornaamste aandeelhouder.

<sup>13</sup> *De Kempenaar*, 31.V.1925.

<sup>14</sup> Sinds mei 1920 werden die ieder jaar op initiatief van Staf de Clercq gehouden. Zij brachten een combinatie van Vlaamse verbale strijdvaardigheid en bonte kermis en waren zo een verbroederingsfeest der Vlaams-nationale militanten en leiders. Cfr. Pieter Jan VERSTRAETE, **De Kesterheide: plaats van herinnering**. In: **Cahiers Staf de Clercq**, I, p. 8-27 (met op p. 19 een foto van de landdag van 1925).

Tot hiertoe vonden we geen andere sporen van contacten tussen De Backer en De Clercq. Toch nemen we aan dat die er moeten geweest zijn. Of zou De Clercq hem enkel gevraagd hebben als kersverse volksvertegenwoordiger?

werden pogingen ondernomen om De Backer terug te halen<sup>15</sup>. Toen enige weken later de nieuwe regering Pouillet-Vandervelde aantrad, weigerden de Vlaams-nationalisten hun vertrouwen maar De Backer onthield zich opnieuw... Vergissen we ons als we durven opperen dat het op de eerste plaats Staf de Clercq was die met een persoonlijk charmeoffensief c.q. enige serieuze druk erin slaagde De Backer in de marge van de Frontpartij te houden? De nieuwbakken volksvertegenwoordiger voerde ook het woord op de zesde IJzerbedevaart van zondag 30 augustus, weliswaar niet op de eigenlijke herdenking maar wel 's namiddags in 'De Gouden Leeuw'<sup>16</sup>.

## Gemeentepolitiek

Na een jaar van rusteloos ploeteren om zoveel mogelijk plaatselijke afdelingen van de KVV te stichten in het ganse arrondissement werd voor 5 september 1926 een amnestiebetoging gepland in Mol. Die was gekoppeld aan een huldebetoon aan De Backer zodat men niet hoeft te twijfelen aan de propagandistische bedoeling ervan: op 10 oktober waren er gemeenteraadsverkiezingen! Het katholiek gemeentebestuur zag de bui al hangen en verbood het amnestiethema uit vrees voor wanordelijkheden. Na fel protest van de KVV via affiches en strooibriefjes, een uitgebreide correspondentie met het gemeentebestuur en een onderhoud met het college van burgemeester en schepenen werd een compromis bereikt dat amper een paar dagen stand hield. In een vrij gespannen sfeer ging de massameeting door. Als we het verslag in *De Nieuwe Kempen* mogen geloven, waren er 5.000 flaminganten van overal naar het Kempens dorp gekomen<sup>17</sup>. Vanop een platte wagen op de Markt werd de menigte toegesproken door Staf de Clercq, Piet Finné, Leo Scheere, Ward Hermans en Dries van Rompaey. Thomas de Backer sprak het slot- en dankwoord uit<sup>18</sup> en kon nu met een zeker vertrouwen de lokale stembusgang tegemoet zien. Spijts de virulente tegenkanting vanop de kansel van de deken van Mol en – vooral – de pastoor van het gehucht Achterbos was de uitslag meer dan behoorlijk: zes zetels voor de katholieken,

---

<sup>15</sup> Ook Hendrik Jozef Elias vroeg zich – voor 1932 – wel eens af 'of in de Kempen (Thomas Debacker) en in Limburg er een nationalistische partij bestond dan wel een tweede katholieke partij d.w.z. een werkelijke Vlaamse katholieke partij'. Geciteerd uit: Hendrik Jozef ELIAS, **Staf de Clercq**, in: **Cahiers Staf de Clercq**, I, p. 61-62.

<sup>16</sup> Na hem spraken Pol Davids en Juliaan Platteau. Staf de Clercq, advocaat Eugeen Verpoorten en advocaat Dries van Rompaey waren te horen in de zaal 'Minerva'.

<sup>17</sup> De verslagen in de katholieke landelijke pers (*De Standaard*, *De Tijd* en *Gazet van Antwerpen*) hebben het over een 700 betogers, waarvan 'er nog 'n 100 in de herbergen (bleven) plakken'.

<sup>18</sup> Naast *De Nieuwe Kempen* vonden we ook nog verslagen terug in *De Vlaamsche Week*, *Dender- en Zennegalm* en *De Schelde*.

vijf voor de KVV en twee voor de BWP<sup>19</sup>. De Backer was nu ook gemeenteraadslid en werd meteen eerste schepen in een moeilijke coalitie met de katholieken, die zou stand houden tot februari 1930.

## **Fel antimilitarist**

In de Kamer vond De Backer ondertussen in Staf de Clercq een raadgever en medestander die grotendeels op dezelfde golflengte zat. Als overtuigde antimilitaristen legden zij samen eind 1925 een wetsvoorstel neer betreffende de beperking van de legerdienst tot zes maanden, gewestelijke indeling van het leger en vermindering van diverse militaire verplichtingen. Alles bij elkaar was het een nogal demagogisch allegaartje dat – zoals ongetwijfeld de enige bedoeling was - olie op het vuur betekende voor de moeilijkheden die de regering Pouillet-Vandervelde reeds intern ondervond rond dat thema en die leidden tot het ontslag van generaal Kestens, de minister van Landsverdediging. Het was maar de aankondiging van de uiteindelijke val van de regering in mei van het jaar daarop, als gevolg van de financieel verslechterende situatie en de sterke muntontwaarding. Bij de volgende regeringscrisis – die van het driedelig kabinet Jaspar in november 1927 – speelde het legervraagstuk weer een betekenisvolle rol toen de BWP opnieuw de zes maanden-dienst ging verdedigen. Dit wetsvoorstel kon geen genade vinden in de ogen van hun katholieke en liberale regeringspartners maar voor De Backer c.s. ging het nog niet ver genoeg. Volgens de KVV was het socialistisch voorstel militaristisch van geest en de aanzet tot een soort beroepsvrijwilligersleger. Ook de christendemocraten kregen er van langs omdat hun houding in het parlement als niet krachtdadig genoeg werd beoordeeld. Op vraag van De Backer voerde De Clercq op 17 december het woord in het Vlaamsch Huis in Mol: tegen het socialistisch voorstel, tegen het militarisme in het algemeen en voor amnestie voor de gestrafte activisten. Vier dagen later was het hommeles in de Kamer. De Backer eindigde zijn toespraak op provocerende wijze: 'Belgische machthebbers, Vlaanderen marcheert niet meer voor vreemde belangen, Vlaanderen wil niet bloeden naast de Fransche Senegaleezen, Vlaanderen dat gij miskent en verdrukt, bedankt feestelijk voor al uw roem en glories, Vlaanderen antwoordt U: Wilt ge vechten, vecht dan zelf!' Vooral burgemeester Rombauts van Herenthals, de liberaal Adolf Buyl en de socialistische kamervoorzitter Brunet reageerden fel. Maar De Clercq en De

---

<sup>19</sup> Mooie uitslagen werden ook behaald in Meerhout, Vorselaar, Bouwel, Olen, Morkhoven en Zoerle-Parwijs maar vooral in Herenthout (door de inzet van de gebroeders Arthur en Jos Heylen). Turnhout en Herenthals vielen evenwel tegen, zoals dat ook elders in de provincie het geval was.

Backer waren omtrent dit thema reeds flink op elkaar ingespeeld en weerden zich met groot verbaal geweld<sup>20</sup>.

### **Naar meer eenheid?**

Nolens volens vergrootte de afstand tussen De Backer en de katholieke partij en waren de Vlaams-nationalisten zijn geallieerden. Daar stond hij met zijn spagaat tussen zijn religieuze en zijn politieke overtuiging niet alleen: over heel Vlaanderen bood de partijpolitieke organisatie der flaminganten het uitzicht van een bont geschakeerde lappendeken. Het bleek dan ook een sisyfusarbeid een meer uniforme structuur en werking op het getouw te zetten, zeker omdat het godsvredestandpunt niet langer de grootste gemene deler leek te kunnen zijn voor een groot aantal katholieke Vlaams-nationalisten die zich openlijk confessioneel – en als partij – wensten te kunnen opstellen en als dusdanig erkend te zijn. Met het oog op het veilig stellen van het kartel KVV-Vlaamsche Front voor de verkiezingen van 1929 nam Herman van Puymbrouck in het voorjaar van 1926 het initiatief om te trachten te komen tot een federatie van Vlaams-nationalistische groepen van diverse pluimage. In Antwerpen bestond immers de vrees dat De Backer - gezien zijn toenemend succesvolle werking - niet meer zou willen apparenteren maar zelfs stemmen zou kunnen wegzuigen door zich te verbinden met een aparte lijst van geestesverwanten (als Scheere, Van Rompaey en Edgard Muylle). Er kwam een wankele federatie tot stand met zoveel uitzonderingen om diverse geiten en kolen te sparen dat ze geen lang leven beschoren was. De Backer trad toe maar keek de kat uit de boom. Bovendien werd ook vanuit andere hoeken getracht tot meer eenheid te komen maar dan wel rond een ander gedachtengoed en andere even geprofileerde persoonlijkheden.

Vanuit West-Vlaanderen (Joris van Severen) en Brabant (Rik Borginon) kwam men in 1928 tot een groepering die De Backer meer moet aangesproken hebben want van uitgesproken katholieke signatuur. Hoewel parlamentslid maakte hij van bij de aanvang deel uit van het directorium, maar dat was 'om hem in het oog te kunnen houden'<sup>21</sup>. Of hij betrokken was bij het opstellen van de 'wet' van dit Algemeen Vlaamsch Nationaal Verbond is niet duidelijk maar vast staat dat De Backer de lijn van Borginon volgde. Vermoedelijk interesseerde het hem maar matig en besteedde hij liever zijn energie aan de makkelijker te realiseren eenheid van de drie KVV-groepen in Antwerpen, Turnhout en Limburg zoals bleek op het (tweede) provinciaal congres in maart

---

<sup>20</sup> *De Nieuwe Kempen*, 24.XII.1927, p. 1-2.

<sup>21</sup> Brief Pieter Geyl aan F.W.J. Drion, 16-21.VIII.1928 in: **Geyl en Vlaanderen**, dl. II, p. 93.

1929 in Herentals dat in roerende eensgezindheid gehouden werd. Profileerde De Backer zich dus hoe langer, hoe meer als de spilfiguur van de katholieke groep in oppositie met de vrijzinnige richting binnen het Vlaams-nationalisme, dit belette toch niet dat de KVV bij de verkiezingen van 1929 voor alle zekerheid nogmaals een kartel zou aangaan met het Vlaamsche Front.

### **De tik met de kromstaf**

Ondanks deze pragmatische stap konden De Backer en zijn KVV zich niet voorstellen dat de gezamenlijke brief van de Belgische bisschoppen van oktober 1925 waarin het Vlaams-nationalisme werd veroordeeld ook op hen van toepassing was. Al beseften ze ondertussen wel dat de aanvankelijke euforie bij de aanduiding van de Kempenaar Van Roey als opvolger van kardinaal Mercier ongerechtvaardigd was, ze waren ondertussen als pratikerende gelovigen blijkbaar erin geslaagd - alvast bij zichzelf – elke zweem van veroordeling door de kerkelijke hiërarchie weg te redeneren. Zij voelden zich gewoon een andere (lees: Vlaams-nationale) katholieke partij! In de bitse en permanente polemiek met *De Kempenaar* en *Het Nieuwsblad van Gheel* nam *De Nieuwe Kempen* dus zonder veel aarzeling de handschoen op en vroeg behoorlijk overmoedig: 'Werd de KVV, zoals die in de Kempen is ingericht, door de bisschoppelijke veroordelingen van het extremistisch Vlaamsch en Fransch nationalisme getroffen, ja of neen?'<sup>22</sup>.

Vol zelfvertrouwen ging de partij naar de verkiezingen: er werd zelfs gedacht aan twee zetels in het arrondissement Turnhout! De zo geduide vaagheid en de onophoudelijke aanvallen en provocaties vanwege de katholieke pers beu richtten Thomas de Backer als mandataris en Jan van Mierlo als KVV-voorzitter een brief aan kardinaal Van Roey. Zij konden immers niet geloven dat de aartsbisschop in zijn afkeuring 'alle' Vlaams-nationalisten wilde betrekken, ook hen die zich – naar eigen zeggen - steeds verre hadden gehouden van alle extremismen. Het aartsbisschoppelijk antwoord was er 's anderendaags al: 'Uw verantwoordelijkheid is zwaar tegenover God en uw volk. Indien de Godsdienst te lijden heeft in de verwarring door het Vlaamsch Nationalisme teweeg gebracht, dan ligt dit voorzeker niet aan de Kerkelijke Overheid, maar komt het voort uit de verderfelijke gedachten en daden dier partij zelve'<sup>23</sup>. Het mechanisme werd plots duidelijk: de provocaties van de vijandelijke pers hadden hen tot deze stap genoopt en de stem van Mechelen was klaar, helder

---

<sup>22</sup> Artikel in *De Nieuwe Kempen*, 18.VIII.1928, p. 5-6 en ook verspreid als pamflet.

<sup>23</sup> **Herderlijke brieven over politiek**, uitg. K. VAN ISACKER, p. 116-118 en 199 waar deze brief twee maal foutief gedateerd wordt.

en ondubbelzinnig. Er was nu geen weg meer terug, enkel een frontale aanval kon misschien nog soelaas brengen maar Hendrik Borginon was ontstemd en hield zijn hart vast. 'Hij schreef een scherpe brief aan Thomas De Backer (23 mei 1929): na de (Utrechtse) documentenzaak wordt nu ook nog de Kardinaal tegen ons in het harnas gejaagd! Hij beweerde dat De Clercq en hijzelf zouden tevreden zijn als hun dat minder als duizend stemmen zou kosten in Brabant. Thomas De Backer kon de boel nog maar verder verknoeien door aan de Kardinaal te antwoorden!<sup>24</sup>

En dat was nu precies de reactie van de KVV op deze fikse tik met de kromstaf: het drukken en massaal verspreiden van *Ons Verweer*. De auteurs van dit op stevige doctrinaire poten staand pamflet waren drie geestelijken: de twee jezuiten Desiderius Stracke en Jozef van Mierlo (broer van Jan) en als derde hun ordegenoot pater Jozef van Opdenbosch (of pastoor Eugeen van de Perre van de Antwerpse H. Hartparochie). De Backer bleek inderdaad zijn Kempense kiezers beter te kennen dan Borginon of De Clercq: hij werd herkozen, ditmaal met eigen stemmen, al bleef de teleurstelling van de niet behaalde tweede zetel. Alleen in het arrondissement Ieper haalden de Vlaams-nationalisten een nog hoger percentage van de stemmen (Turnhout 25,25 %, Ieper 30,32 %). Maar ook Gerard Romsee was van mening dat zonder de interventie van Van Roey de uitslag nog een stuk beter zou geweest zijn<sup>25</sup>. Enkele weken later kwam er eindelijk een Vlaams-nationale parlamentsfractie tot stand met Staf de Clercq als voorzitter en Gerard Romsee als secretaris. Thomas de Backer woonde de stichtingsvergadering ervan bij<sup>26</sup>.

### Een bijkomende triomf

In afwachting van de provincieraadsverkiezingen van twee weken later werd geprobeerd de christendemocraten te lijmen: als de KVV vier zetels zou halen, lag er nog een parlementair mandaat in 't verschiet. Toen zulks inderdaad bleek te lukken, moest er de tegenstanders gepraat worden! Vermoedelijk was het Jan van Mierlo zelf die in *De Nieuwe Kempen* aangaf waar het hem (en De Backer?) uiteindelijk om te doen was: 'Of zal (1930) 't (...) jaar zijn dat uiteindelijk inluit de zegepraal van Vlaanderen's recht en dat de katholieke rangen dan weer aaneensluit tot een triomfantelijken tocht tegen de vijanden van den Godsdienst?' Hoewel van een samengaan van katholieken en nationalisten in de bestendige deputatie geen sprake was, werd Van Mierlo

---

<sup>24</sup> H.J. ELIAS, **Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging 1914/1939**, dl.III, p. 17-18.

<sup>25</sup> In een interview met *La Nation belge*, 7.VII.1929, p. 1.

<sup>26</sup> *Vlaanderen*, 22.VI.1929, p. 197.

met deze visie de ideale gezamenlijke kandidaat voor een mandaat van provinciaal senator. Tot ontsteltenis van de katholieke pers – met uitzondering van het *Aankondigingsblad* - werd Jan van Mierlo met 15 tegen 14 stemmen (voor de liberale kandidaat) gekozen. Hij zou nooit een grote parlementaire activiteit aan de dag leggen en zelfs binnen een paar jaar uit de KVV verdwijnen. Ondank persoonlijke en herhaalde uitnodigingen van Staf de Clercq heeft hij ook nooit een fractievergadering bijgewoond met als gevolg dat hij in februari 1931 uitgesloten werd.

Terwijl een overwerkte De Backer het op doktersbevel kalmer aan moest doen, werd in juni 1930 Jan van Mierlo als algemeen voorzitter van de KVV opgevolgd door de Turnhoutse arts Laurent Spaenenborgh. Toch was het nog onder zijn impuls dat de eerste sociale organisaties van de KVV het licht zagen: afdelingen van een ziekenkas ('Dien uw volk') en een syndicaat (dat in 1932 - zeer tegen de zin van Leo Wouters - aansloot bij de daensistische vakbeweging van Aalst) werden her en der in de Kempen opgericht. Waar ze bestonden waren de vrouwenbonden volkomen geïntegreerd in de plaatselijke partijafdeling maar in 1930 gingen ze op in een Vlaamsch-Nationaal Vrouwenverbond. En in Mol zorgde een banaal incident voor het opblazen van de coalitie met de katholieken, ondanks het feit dat burgemeester Smolderen toegaf 'dat er sedert onze samenwerking veel nuttige dingen tot stand zijn gekomen'<sup>27</sup>. De socialisten namen er de plaats in van de Vlaams-nationalisten.

### **Een haar in de Kempense boter**

In het voorjaar van 1930 koesterde de KVV ronduit de ambitie 'om in hare rangen al de vlaamsche strijders te vereenigen, zij is geroepen om de vrijheidsstrijd voor Vlaanderen te strijden, zij is de Kristen-Vlaamsche partij der toekomst'<sup>28</sup>. De blik werd daarbij ook gericht naar gelijkgezinden buiten de Kempen. Het resultaat was een nieuwe poging 'tot het organiseeren van onze verspreide en alleenstaande groepen, het aanstellen van een beperkte Vl. Nat. Leiding', uitgaande van Staf de Clercq, Thomas de Backer, Gerard Romsee en Ernest van den Berghe. Zij waren de ondertekenaars van de uitnodiging voor een vergadering (op 18 oktober 1931 in het Vlaamsch Huis in Brussel). Deze was gericht aan KVV (Turnhout en Limburg), Federatie van Vlaamsch-Nationalisten (Leuven), Vlaamsch Nationale Volkspartij (Mechelen)<sup>29</sup>,

---

<sup>27</sup> *De Nieuwe Kempen*, 9.XI.1929, p. 10 en 15.II.1930, p. 1.

<sup>28</sup> *De Nieuwe Kempen*, 5.IV.1930, p. 2 en 12.IV.1930, p. 2.

<sup>29</sup> Niet te verwarren met het Vlaamsch Nationaal Verbond van Ward Hermans, die daarmee afstand nam van de Frontpartij na zijn uitsluiting uit de Vlaams-nationale Kamerfractie.

Vlaamsche Front (Antwerpen en Brussel) en ten slotte de Vlaamsch Nationale Volkspartij (Gent, Dendermonde, Sint-Niklaas, Oudenaarde en Aalst). Net zomin als even daarvoor bij de concentratiepoging rond Elias was het ultranationalistische West-Vlaanderen (waar Leuridan in het Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond en Van Severen met zijn eigen Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen elkaar in radicalisme trachtten de loef af te steken) hierbij betrokken en o.a. om die reden een doodgeboren kind<sup>30</sup>.

Precies op dat ogenblik begon het in de Vlaams-nationalistische rangen – ook in de Kempen - zwaar te rommelen. Omdat de federalist Jan van Mierlo zich door het KVV-weekblad *De Nieuwe Kempen* - dat hij niet ten onrechte als zijn eigendom beschouwde – zich onvoldoende gesteund voelde in zijn principiële gekleurde polemiek met het scherp-slijpersweekblad *Vlaanderen* en De Backer (onder invloed van o.a. Leo Wouters) geen afstand wilde doen van het uiteindelijk Groot-Nederlands einddoel van de Vlaamse Beweging, kwam het tot een snel oplopend maar lang aanslepend conflict tussen beiden. Een en ander had op termijn het verdwijnen van de antagonisten Van Mierlo en Wouters uit de partij tot gevolg, niet in het minst omdat De Backer niet wenste te kiezen tussen zijn grootste geldschieter en zijn beste propagandist<sup>31</sup>. Een blijkbaar geïrriteerde De Clercq – bij wie Van Mierlo (in een brief van 29 maart 1932) zijn nood ging klagen<sup>32</sup> - had andere besognes en stuurde het epistel gewoon door naar De Backer, voorzien van enige glossen die o.i. niet echt wijzen op een warme of amicale verhouding.

## **Twee halve nederlagen**

De verhouding met de kerkelijke overheid ging stapsgewijs van kwaad naar erger zodat de KVV zijn plannen om op termijn uit te groeien tot een alternatieve Vlaams-nationale katholieke partij uiteindelijk wel kon opbergen. Dit feit gekoppeld aan de onoverzichtelijke versplintering in het Vlaams-nationale landschap en de dissidenties in eigen rangen deden het ergste vrezen voor de verkiezingen van het najaar van 1932. De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen gaf in het arrondissement Turnhout nog een gevarieerd beeld: een (eerder bescheiden) vooruitgang maar beslist geen

---

<sup>30</sup> Pieter Jan VERSTRAETE, **Hendrik Jozef Elias. Biografie**, dl. I, p. 242-252.

<sup>31</sup> Gui VAN GORP, **Het geschil Thomas de Backer – Jan van Mierlo 1930-1932. De strijd tussen federalisten en Grootnederlanders in de Kempense mikrokosmos**, in: *Taxandria*, jg. LVII (1985), p. 169-183.

<sup>32</sup> Zie afbeelding.

doorbraak<sup>33</sup>. Dat was overigens ook de trend op nationaal niveau. De (vervroegde) wetgevende verkiezingen van 27 november draaiden rond de subsidiëring van het vrij onderwijs wat voorspelbaar winst voor de katholieken betekende, gezien 'de ziel van het kind' bedreigd heette te zijn. Na een rumoerige kiesstrijd viel het verdict en dat was bepaald ongunstig voor de Vlaams-nationalisten: een verlies van drie van hun elf zetels – waaronder die van Staf de Clercq - in de Kamer. De Backer bleef de enige Vlaams-nationale volksvertegenwoordiger van de provincie Antwerpen en ging zowel in stemmen als in procenten flink achteruit. De provincieraadsverkiezingen waren een nog bitterder pil: slechts twee van de vier zetels werden (nipt) behouden. Die pil werd wat verguld doordat Arthur Heylen in de Bestendige Deputatie kon treden.

### **Eens te meer: eenheid!**

De oorzakelijke analyse voor de electorale nederlaag was snel gemaakt: wat ontbrak was eenheid gebaseerd op een breed aanvaard maatschappelijk programma. In april 1933 deed Staf de Clercq, als voorzitter van een comité dat de Vlaamsche Frontpartij moest reorganiseren en de zo noodzakelijke eenheid moest brengen, een oproep in *De Nieuwe Kempen* (en elders?) om deze pogingen daadwerkelijk te steunen<sup>34</sup>. Meteen zagen een aantal ontwerpen van beginselverklaring het licht waarop ook in het KVV-weekblad werd gereageerd, bijna steeds door dr. Aloïs Verwaest uit Geel. De definitieve proclamatie werd op de dag van de stichting van het Vlaamsch Nationaal Verbond zonder commentaar gepubliceerd. Een week later – op zondag 15 oktober 1933 – voerde Staf de Clercq het woord op een arrondissementele vergadering van de KVV. Na zijn rede en een toespraak van De Backer besloten de afgevaardigden hun eigen organisatie te ontbinden en een arrondissementele VNV-afdeling te stichten. Maar in de praktijk veranderde er niets: er werden op de reguliere KVV-activiteiten zelfs geen VNV-etiketten gekleefd<sup>35</sup>.

### **Conflict met Tollenaere**

Daarom kreeg in februari 1934 propagandaleider Reimond Tollenaere van De Clercq de opdracht zich te gaan bezig houden met de Kempen. Zijn bevindingen deden hem de haren ten berge rijzen: *De Nieuwe Kempen* vond hij (op *De*

---

<sup>33</sup> Term gebruikt door Bruno DE WEVER, **Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945**, p. 83.

<sup>34</sup> *De Nieuwe Kempen*, 8.IV.1933, p. 2.

<sup>35</sup> DE WEVER, **A.w.**, p. 140.

*Bilsenaar* na) 'het domste blad van Vlaanderen' en De Backer bekende hem 'al acht jaar geen boek meer gelezen te hebben'<sup>36</sup>! De conclusie van Tollenaere – dat men De Backer beter kon afschrijven – werd door De Clercq volkomen terecht als onrealistisch van de hand gewezen. Na een gezamenlijke protestbrief, gericht aan Staf de Clercq, van Elias, BorgInon, Romsee en De Backer<sup>37</sup> verwoordde deze laatste in april zijn standpunt klaar en duidelijk: geen principieel anti-democratie en terug naar het 'gebroken geweer'. Op 'zijn' landdag in Kester probeerde De Clercq olie op de golven te gooien maar De Backer bleef op een behoorlijke afstand, tot september alleszins. Terwijl Tollenaere zijn legerdienst deed en Herman van Puymbrouck Antwerpen naar het VNV stuwde, verklaarde hij zich bereid dan toch aan te sluiten bij 'het ene Vlaamsch-Nationale front'<sup>38</sup>. Was het misschien in overleg met Romsee dat zo een poging werd ondernomen het VNV om te buigen naar hun meer gematigde visie: de verovering van de politieke zelfstandigheid van de Vlamingen binnen een federalistisch staatsmodel? Wederzijds werd nu goede wil getoond: De Backer werd uitgenodigd op een vergadering van de VNV-hoofdraad, schreef occasioneel een artikel voor *De Schelde* en werd verzocht abonnementen te werven voor het noodlijdend Antwerps dagblad. En op 16 december verklaarde hij op een volksmeeting in Mol plechtig de VNV-doelstellingen te aanvaarden en beloofde zich te onderwerpen aan het gezag van de leiding<sup>39</sup>. Vanop de eerste rij zal Staf de Clercq, geflankeerd door Arthur Heylen, Maurits Lambreghts, Aloïs Verwaest en Karel Pelgroms ongetwijfeld goedkeurend geknikt hebben...

### **Strijd om *De Nieuwe Kempen***

Reeds in november 1934 had de pragmatische De Backer geprobeerd (de toen al nationaalsocialistische) Ward Hermans - die nog maar pas het Verdinaso verlaten had – het VNV binnen te loodsen. De Clercq ging toen niet op dat voorstel in maar De Backer ondernam een nieuwe poging in juli 1935. Dat er binnen het jaar nieuwe verkiezingen zouden plaatsvinden, was daar zeker niet vreemd aan. Bovendien kon hij zo een nog open staande rekening vereffenen met Tollenaere, die de VNV-leiding in Mechelen wenste te droppen. Om de druk op de VNV-leider te verhogen liet hij artikels van Hermans in *De Nieuwe Kempen* verschijnen en hield samen met hem zogeheten verbreedingsmeetings in de arrondissementen Mechelen en Turnhout. En op

---

<sup>36</sup> Pieter Jan VERSTRAETE, **Reimond Tollenaere. Biografie**, p. 173 n. 44.

<sup>37</sup> ELIAS, **A.w.**, dl. III, p. 170.

<sup>38</sup> *De Nieuwe Kempen*, 1.IX.1934, p. 1.

<sup>39</sup> *De Schelde*, 18.XII.1934, p. 1 en *De Nieuwe Kempen*, 22.XII.1934, p. 1-2.

20 augustus gaf De Clercq toe: Ward Hermans werd VNV-lijsttrekker in de Dijlestad<sup>40</sup>. Was daarmee een electorale verzekeringspolis afgesloten, enkele maanden later dreigde de steunpilaar bij uitstek van De Backer, *De Nieuwe Kempen*, te moeten verdwijnen! In november 1935 besliste de VNV-leiding immers alle gewestelijke bladen te vervangen door één enkel orgaan: *Strijd*. De Backer c.s. konden dit niet accepteren en waren bereid zich dood te vechten voor het behoud van een eigen blad<sup>41</sup>. *Pour le besoin de la cause* ontbond hij opnieuw zijn anti-totalitaire duivels en betoonde zich uitdrukkelijk gecharmeerd door de ondertussen zichtbaar geworden federalistische tendens in de Katholieke Vlaamsche Landsbond, zijn oude club. Toen hij dan ook nog aangaf met de katholieke partij best te willen praten over een kartelvoorstel bij de aanstaande verkiezingen werd hij door het VNV-gouwbestuur (met Maurits Lambreghts als gowwleider) afgezet als arrondissementsleider. Wat volgde was de solidaire uittrede van de hele Turnhoutse afdeling uit het VNV! Maar daarmee lag het conflict nog niet meteen open op straat. Hoewel Tollenaere daar bij De Clercq op aandrong, maakte de VNV-pers de uitsluiting van De Backer niet kenbaar. Ook *De Nieuwe Kempen* zweeg daarover in alle talen: beide partijen wensten duidelijk de handen vrij te houden. In deze patsituatie had De Backer de beste kaarten: zonder de Kempen was de electorale positie van het Vlaams-nationalisme in Antwerpen en Mechelen hoogst onzeker. Dus koos in april 1936 Staf de Clercq eieren voor zijn geld: De Backer mocht zijn weekblad houden. Van zijn kant verdwenen zijn ideologische bezwaren als sneeuw voor de zon en stapte men in eenklank naar de verkiezingen van 24 mei 1936<sup>42</sup>.

## De verkiezingen van 1936

1936 was niet alleen *un tournant dans l'histoire de la Belgique* (met o.a. de opzegging van het Frans-Belgisch militair akkoord) maar ook al voor de aardschok der parlementsverkiezingen internationaal een scharnierjaar vol ruchtmakende gebeurtenissen: de remilitarisatie van het Rijnland, overwinning van het Volksfront in Frankrijk... In België waren alle ogen gericht op Léon Degrelle en zijn Rex-partij: de reden waarom de verkiezingen van het najaar vervroegd plaatsvonden. Gezien de partijpolitieke eenmaking in de Vlaams-nationale rangen nog lang niet voltooid was, ging het VNV de kiesstrijd aan in kartel met een aantal onafhankelijke groeperingen (o.a. het Vlaamsche Front van Antwerpen) onder de naam Vlaamsch Nationaal Blok. Daartoe was

---

<sup>40</sup> Guido PROVOOST, **Ward Hermans**, p. 122-125.

<sup>41</sup> *De Nieuwe Kempen*, 23.XI.1935, p. 1.

<sup>42</sup> DE WEVER, **A.w.**, p. 142-144.

programmatisch een flinke stap terug gezet en leek men het (min of meer) eens geworden over federalisme en anti-militarisme. Nog steeds als onafhankelijke groep besloot de Turnhoutse KVV in april tot het VNB toe te treden. De Turnhoutse KVL weigerde daarin mee te stappen maar beloofde wel na de verkiezingen met de Vlaams-nationalisten samen te werken<sup>43</sup>! De uitslag was een weergaloos succes voor de extremistische partijen: Rex haalde in één klap 21 zetels in de Kamer, het VNB verdubbelde van acht naar zestien en de communisten sprongen van drie op negen zetels. Ook Turnhout deed het uitstekend, zeker in vergelijking met Mechelen en Antwerpen, en haalde twee zetels binnen. De Backer kreeg in de Kamer voortaan het gezelschap van Karel Pelgroms terwijl Van Dieren opnieuw naar de Senaat mocht. Eind juni bekrachtigden het VNV en de Turnhoutse VNB-mandatarissen hun parlementaire samenwerking<sup>44</sup>.

### Het akkoord Rex-VNV

Te midden van door communistische agitatoren gesteunde stakingen kwam de (tweede) regering-Van Zeeland tot stand maar belangrijker was wellicht de in Vlaams-nationale en Vlaams-katholieke kringen aan gang zijnde concentratiebeweging waarvan we reeds een Turnhoutse echo opvingen. Het was trouwens het door Jan van Mierlo in Turnhout uitgegeven weekblad *Nieuw-Vlaanderen* dat daarin een uiterst belangrijke stimulerende rol speelde<sup>45</sup>. Maar ook de internationale gebeurtenissen dreven de twee partijen naar elkaar: in Spanje was de burgeroorlog begonnen die de communistische dreiging een stuk reëler maakte – en het was duidelijk naar welk kamp de sympathie ging. Een rechtse frontvorming met Rex was evenwel nog niet vanzelfsprekend: De Clercq moest met ontslag dreigen om het akkoord VNV-Rex door zijn partij aanvaard te krijgen. De Backer was een der geadresseerden van enkele vertrouwelijk nota's hierover vanwege de VNV-leider. Gelet op het federalistisch en anticomunistisch karakter van het akkoord wilde hij best meemarcheren en vervoegde de KVV nu ook formeel weer geheel de VNV-rangen<sup>46</sup>. En als gevolg van de katholieke Vlaamse concentratie werden in Geel en Mol de bestaande coalities met de BWP opgeblazen en nieuwe bestuursakkoorden gesmeed met de verenigde katholieken. Maar de ACW-vleugel der katholieke partij (welke zich ondertussen Katholieke Vlaamsche Volkspartij was gaan noemen, met prof. Alfons Verbist als voorzitter) zag bij

---

<sup>43</sup> *De Nieuwe Kempen*, 4.IV.1936, p. 1 en 18.IV.1936, p. 7.

<sup>44</sup> *De Nieuwe Kempen*, 4.VII.1936, p. 1.

<sup>45</sup> Emmanuel GERARD, art. **Nieuw Vlaanderen**, in: **NEVB**, dl. II, p. 2201-2202.

<sup>46</sup> *De Nieuwe Kempen*, 24.X.1936, p. 1.

monde van Alfons van Hoeck een samenwerking met Rex als derde partner toen al niet zitten.

### **De concentratiegedachte**

*De Nieuwe Kempen* was dus behoorlijk sceptisch toen op 8 december 1936 het beginselakkoord KVV-VNV tot stand kwam, al hoopte De Backer (tegen beter weten in?) in zijn nieuwjaarsboodschap dat de concentratie met ACW-steun zou slagen. Tegelijk wees De Clercq op zijn beurt een organisatorische fusie met de KVV af: de concentratie was al dood en begraven nog voor ze goed en wel tot stand was gekomen. Een Kempense reddingsoperatie door Jan van Gorp en zijn Verbond der Katholieke Vlamingen was tot mislukken gedoemd toen De Backer verklaarde zich te willen houden 'aan de leiding van het VNV', daarmee gevolg gevend aan een veto van Staf de Clercq. Dat veroorzaakte het verdwijnen van dokter Verwaest uit de kolommen van *De Nieuwe Kempen* en markeerde tegelijk de gehoorzaamheid van de Turnhoutse afdeling aan de algemene VNV-lijn. Van een ideologisch zelfstandige groep in de Kempen kon nu niet meer gesproken worden, al behield het arrondissement (net als Limburg) zijn eigen weekblad. En De Clercq hield De Backer voortaan strak aan de teugel: hij kreeg een berispende brief waarin hij werd aangespoord zijn taak als arrondissementsleider niet te verwaarlozen voor zijn dienstbetoon als volksvertegenwoordiger en vooral aandacht te besteden aan het stichten van VNV-kernen. In zijn antwoord verdedigde die zijn dienstbetoon 'dat van Vlaamsch-nationaal standpunt uit zeer gewichtig was'<sup>47</sup>. Voor hemzelf was dat inderdaad – al sedert 1925 - wellicht de voornaamste pijler van zijn primadonna-rol in zijn streek en hij stak er onnoemelijk veel tijd en energie in.

### **Ingebed in het VNV**

Was het door de steeds ernstiger wordende buitenlandse tribulaties – met o.a. de *Anschluss* van Oostenrijk en Sudetenland – dat de Kempen docielier bleek dan ooit? In Geel (17 oktober 1937) en later in Herenthout (7 februari 1938) werden zogeheten kampdagen op touw gezet waar telkens in aanwezigheid van Staf de Clercq gewestleiders werden aangesteld en de twee eerste VNV-afdelingsvaandels (aan Mol en Herentals) werden uitgereikt<sup>48</sup>. Niemand kon nu nog twijfelen aan de Kempense trouw aan de VNV-leiding. En in *De Nieuwe Kempen* werd geen zuchtje twijfel meer geuit omtrent de waarde van de

---

<sup>47</sup> Brief Thomas de Backer aan Staf de Clercq, ongedateerd (maar duidelijk een antwoord op een brief van Staf de Clercq aan Thomas de Backer, 5.XI.1936.

<sup>48</sup> *De Nieuwe Kempen*, 23.X.1937, p. 1 en 12.II.1938, p. 1-2.

woorden van Staf de Clercq: als die zegde dat het VNV democratisch was, dan was dat zo! De dood gewaande Vlaams-katholieke concentratie bleek tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1938 nog eenmaal bruikbaar. In zestien gemeenten van het arrondissement presenteerden de Vlaams-nationalisten zich als partij en in precies de helft daarvan met kartellijsten met de katholieken. Maar een expliciete vooruitgang leverde dit niet op, hoewel er voor het eerst gekozenen waren in Turnhout en Herentals. Integendeel bleek de uitslag beter in die gemeenten waar ze met een zelfstandige lijst opkwamen.

### **De verkiezingen van 1939**

Toen de internationale context steeds onheilspellender werd, haalde De Backer in zijn nieuwjaarsboodschap voor 1939 opnieuw zijn antimilitaristische ros van stal. In eenklank met Borgron (en koning Leopold III) zag hij heil in nauwere banden met Nederland en de beklemtoning van de Belgische neutraliteit. In België volgde de ene regeringscrisis op de andere met vervroegde verkiezingen op 2 april 1939 als haast onvermijdelijk gevolg. Opnieuw presenteerde het VNV zich als VNB aan de kiezer maar het stovuur van Rex bleek reeds grotendeels uitgedoofd. In totaal wonnen de Vlaams-nationalisten nog een extra zetel in de Kamer en in alle arrondissementen van de provincie Antwerpen werd winst geboekt. In de Turnhoutse Kempen stemde maar liefst 27,52 % van de kiesgerechtigden voor Thomas de Backer en de partij waarin hij zich als onmisbaar had weten te nestelen<sup>49</sup>.

### **De laatste maanden vrede**

Reeds voor het uitbreken op 1 september 1939 van de Tweede Wereldoorlog verdedigde *De Nieuwe Kempen* de Belgische buitenlandse politiek met verve. De Backer plaatste zich op het VOS-standpunt en proclameerde in zijn artikels herhaaldelijk de leuze 'Onverfranst, onderduitst'. Maar toen op 10 januari 1940 de geheime Duitse aanvalsplannen tegen België bekend geraakten (door het neerstorten van een Duits vliegtuig te Mechelen-aan-de-Maas) schreef De Clercq een artikel in *Volk en Staat* dat door de overheid als schadelijk voor de neutraliteitspolitiek werd gezien en werd het VNV-dagblad geschorst (tot 27 februari). In *De Nieuwe Kempen* reageerde De Backer hierop. Hij weerlegde de beschuldigingen van 'activisme' en verklaarde overtuigd te zijn 'van de onkreukbare loyauteit van zijn medestanders'. Tevens stelde hij uitdrukkelijk dat 'moest het blijken – wat ondenkbaar is – dat één van de leiders der

---

<sup>49</sup> DE WEVER, **A.w.**, p. 256-257.

Vlaamsch Nationale Strijd serviele diensten zou bewijzen aan één der oorlogspartijen hij (Thomas de Backer) niet zou aarzelen zich politiek te desolidariseeren en hem te beschuldigen van verraad tegenover eigen volksbelang. (...) Overal kan er een schurftig schaap lopen doch dat dient onverbiddelijk uit de kooi weggestoten<sup>50</sup>. Hij verzette zich dan ook niet tegen de verhoogde militaire uitgaven en de versterking van de oostgrens – en dat was nu precies wat De Clercq in zijn stuk had aangeklaagd! Na zijn jarenlange strijd in de Kamer en elders, in woord en geschrift tegen het geldverslindend militair beleid was De Backer tot de overtuiging gekomen dat een sterk leger noodzakelijk was, ‘want alle ellende, alle zware uitgaven en opofferingen, al het leed van onze honderdduizenden soldaten zijn immers nog verkieselijker boven die grootste ramp aller rampen nl. het uitvechten van den reuzenstrijd bij ons’<sup>51</sup>. Het komt ons voor dat zijn houding hier – eens te meer maar zelden zo expliciet – afwijkt van de officiële VNV-lijn. Om nog maar te zwijgen van de hoog gegrepen plannen die De Clercq met enkele ingewijden koesterde met de zogeheten Militaire Organisatie<sup>52</sup>. Wat zou De Backer daarvan gevonden hebben, mocht hij op de hoogte geweest zijn?

### Collaboreren?

Nadat in de vroege ochtend van vrijdag 10 mei 1940 de Duitsers de Lage Landen waren binnen gerukt, vond diezelfde dag in Brussel de laatste parlementsitting plaats. Anders dan Staf de Clercq en Ward Hermans werd Thomas de Backer niet aangehouden door de Staatsveiligheid: hij ontkwam langs een van de achterdeuren van het Huis der Natie! Terwijl Jan van Mierlo – die als verdachte was opgepakt, zwaar bestolen werd en naar Frankrijk afgevoerd – in augustus de oproep voor de Volksbeweging van De Clercq ondertekende, was De Backer minder voortvarend<sup>53</sup>. Hij zou pas na een bezoek van de VNV-leider begin 1941 tot de Volksbeweging toetreden, toen die door de Duitsers al was lamgelegd. De Clercq zal hem wel niet in VNV-uniform bezocht hebben, naar we aannemen... Hoe stond de antimilitarist De Backer tegenover die nieuwe, tijdsgebonden stijl van zijn partij? De Clercq had trouwens ondertussen de weifelende De Backer als VNV-arrondissementsleider reeds vervangen door Karel Pelgroms. Besefte hij dat zijn rol uitgespeeld en zijn

---

<sup>50</sup> *De Nieuwe Kempen*, 27.I.1940, p. 1.

<sup>51</sup> *De Nieuwe Kempen*, 10.II.1940, p. 1.

<sup>52</sup> DE WEVER, **A.w.**, p. 335-340.

<sup>53</sup> In het lemma **Vlaamsch Nationaal Verbond** in de **NEVB**, dl. III, p. 3383 schrijft Bruno DE WEVER: ‘Er was in de zomer van 1940 voor zover bekend geen enkele VNV’er die niet bereid was tot collaboratie’. Op basis van wat ons tot nu bekend is, zijn wij geneigd daaraan toe te voegen: behalve dan De Backer! Hij behoorde alvast niet tot de twee strekkingen die De Wever daar onderscheidt...

idealen voorbijgestreefd waren? Een erg vooraanstaande rol heeft De Backer alleszins niet meer gespeeld. Vanaf 28 juni 1941 was hij oorlogsburgemeester van Mol en in september van dat jaar sprak de 'kameraad-burgemeester' in zijn woonplaats op een VNV-gewestvergadering over 'Staf de Clercq'. Maar op 10 januari 1942 nam hij reeds ontslag en werd door secretaris-generaal Romsee benoemd tot lid van de Bestendige Deputatie van Antwerpen en hoofd van de Provinciale Cultuurdienst. Hij schreef ook enkele oproepen en sprak op een paar werfmeetings voor het Vlaamsch Legioen<sup>54</sup>.

### Het overlijden van Staf de Clercq

Net als tienduizenden in Vlaanderen schokte hem het overlijden van Staf de Clercq op 22 oktober 1942. In zijn herdenkingsartikel in *Volk en Staat*<sup>55</sup> getuigde hij de VNV-leider persoonlijk erg goed gekend te hebben en gebruikte tweemaal het woord 'vriend'. Hij riep in dat stuk – onder de titel 'Vlaanderen treurt' - tevens de herinnering op aan een vakantiebezoek van zijn collega-volksvertegenwoordiger in Mol in september 1931. Zoontje Theo de Backer was toen zes en ging voor het eerst naar school en deed dat aan de hand van Staf de Clercq... Maar ondertussen was er heel wat water naar de zee gelopen! Hoe waarheidsgetrouw was het beeld van 'de vriend' dat De Backer opriep in 1942 nog? Wie was Staf de Clercq als leider van het VNV? Meende hij echt alles wat hij schreef, zegde en deed? Ligt daar geen parallel met wat we bij De Backer zelf zagen gebeuren in 1925: een radicale omgeving die de 'voorman' stuwt naar en tot waar hij zelf (nog) niet meteen bereid was te gaan? Wij zijn buitengewoon nieuwsgierig naar wat onze goede vriend Pieter Jan Verstraete daarover zal schrijven!

### Epiloog

Op de kerkelijke begrafenis van De Clercq in Kester was Thomas de Backer (met Flor Grammens, Jozef van Overstraeten en Seppe Coene) een der dragers van de lijkstaf van de VNV-leider, een betekenisvol feit dat hem in het najaar van 1945 voor de Turnhoutse Krijgsraad zwaar zou aangerekend worden. Substituut-krijgsauditeur Truyen en de Krijgsraad waren hard voor De Backer: zijn persoonlijke handelingen tijdens de Duitse bezetting wogen niet zo zwaar maar des te groter was zijn verantwoordelijkheid als drager en bezieler van de Vlaams-nationale gedachte in de Kempen. Dat die gedachte zich had gemanifesteerd in een VNV-gedaante en had genoten van een feitelijk

---

<sup>54</sup> Gui VAN GORP, art. **Debacker, Thomas A.N.**, in: **NEVB**, dl. I, p. 871-872.

<sup>55</sup> *Volk en Staat*, 27.X.1942, p. 3.

opiniemonopolie onder een vreemde bezetting verergerde alles tot op dramatische hoogte. Een gebroken De Backer hoorde in november 1945 in eerste instantie de doodstraf over zich uitspreken! Men vergete niet dat dat begrip toen wel degelijk een inhoud had want er waren sedert 13 november 1944 reeds een zeventigtal collaborateurs gefusilleerd. Onder hen vader en zoon Lampaert<sup>56</sup> in Gent en Victor Meulenysers en Karel de Feyter<sup>57</sup> in Brussel. Maar de terechtstelling die zonder twijfel het meeste indruk op De Backer in zijn gevangenis zal gemaakt hebben, was die van zijn zeer katholieke en zeer Vlaamsgezinde collega uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers, Leo Vindevogel<sup>58</sup>. Midden april 1946 zette het Krijgshof van Antwerpen de doodstraf van Thomas de Backer om in levenslang en een boete van een half miljoen Belgische frank.

Bijna vier jaar zat De Backer in de gevangenis. Hij woonde nadien achtereenvolgens in Antwerpen, Geel en dan terug in Mol. Na het overlijden van zijn echtgenote zorgde zijn dochter – die in Beerse woonde – voor hem. Daar overleed hij op 1 december 1971 en werd drie dagen later in Mol begraven.

---

<sup>56</sup> Pieter Jan VERSTRAETE, **De Zaak Lampaert. Vader en zoon samen voor het executiepeloton**, Kortrijk, 2000.

<sup>57</sup> Peter LEMMENS, **Voor Vlaanderen... VUUR! Het repressieproces van Karel de Feyter**, Brussel, 2007.

<sup>58</sup> Pieter Jan VERSTRAETE, **Leo Vindevogel. Biografie**, Kortrijk, 2013.

